CVOpen

Nummer 1 | Jaargang 23 | November 2022

De staat van ons onderwijs

In dit nummer

- Extra taal- en rekenonderwijs op CVO-scholen
- De CVO Academie is uit de startblokken
- Nieuw: De stelling *met reacties van Comeniusmedewerkers*

Beleidsadviseurs Marlijn van der Sluis en Dirk de Jong

‘Laat scholen vooral een oefenplaats zijn’

Colofon

CVOpen is het huisorgaan van de Vereniging voor Christelijk Voortgezet Onderwijs te Rotterdam en omgeving (CVO). Het verschijnt twee keer per jaar en wordt toegestuurd aan ruim 2.300 medewerkers van CVO en aan relaties. Naast *CVOpen* geeft CVO ook drie maal per jaar *CVO-Nieuws* uit, een digitale nieuwsbrief voor medewerkers en relaties. Abonneren is mogelijk via www.cvo.nl → Nieuws.

Uitgever
Vereniging voor Christelijk Voortgezet Onderwijs
te Rotterdam en omgeving (CVO)
Henegouwerplein 14, 3021 PM Rotterdam
Postbus 2152, 3000 CD Rotterdam
Tel. (010) 217 13 99
E-mail bestuur@cvo.nl
Internet www.cvo.nl

Redactie
Ramona Bouchée-Montfrooij, Nanda Hompus, Gwendolyn Kleinjan, Els Kooij, Annemiek Kroonen, Lydia Pfahl, Martine Roozen, Anna Smit, Monica van der Spek en Anja de Zeeuw

Redactieadres
Verenigingsbureau CVO
t.a.v. redactie *CVOpen*
Postbus 2152
3000 CD Rotterdam
E-mail cvopen@cvo.nl

Eindredactie
Communicatieadviesbureau Anja de Zeeuw, Gouda

Ontwerp
hAAi, Den Haag

Beeld
Roy Borghouts, Rick Keus, SSO ICT-Communicatie/PR, e.a.

Coverfoto
Rick Keus

Druk
De Bondt, Barendrecht

Aan dit nummer werkten mee:
Karin van Breugel (tekst van breugel), De Nieuwe Lijn tekst & communicatie, Anja de Zeeuw (Communicatieadviesbureau Anja de Zeeuw)

In dit nummer

Marlijn van der Sluis en Dirk de Jong, beleidsadviseurs
'Juist in deze tijd is het belangrijk dat scholen een oefenplaats blijven voor leerlingen.'
2

Extra taal- en rekenonderwijs op CVO-scholen
Drie scholen investeren in het vergroten van de taal- en rekenvaardigheden.
6

Verder aandacht voor

5 Burgerschapslessen op Accent Hoogvliet en Accent Capelle
8 Samen een visie op ICT ontwikkelen
10 Leerlingen goed in beeld dankzij data-analyse
16 De (CVO)pen aan een oud-leerling: Lauri Stolk (Accent Hoogvliet)
17 Column door Chris van den Berg
18 Een kijkje op ... de CVO-Jaaropening
20 Welzijn van leerlingen onder druk
21 Column door Chris van den Berg
22 Een kijkje op ... het Zuider Gymnasium
22 Promotieonderzoek Raaf Cornelisse naar persoonsvorming
23 Personalia
24 Daarom werk ik op een school: Ria van der Poel (Portus Farelcollege)

Nieuw:
De stelling *met reacties van Comenius-medewerkers*

'De staat van ons onderwijs is niet meer wat het geweest is'

12

De CVO Academie is uit de startblokken

In maart wordt een digitaal platform gelanceerd, en het doel is een volwassen huisacademie.

14

De staat van ons onderwijs

Van de redactie

Elk jaar maakt de Onderwijsinspectie de balans op van het Nederlandse onderwijs in 'De Staat van het Onderwijs'. Dit rapport zet telkens trends en ontwikkelingen in het onderwijsstelsel en binnen de onderwijssectoren op een rijtje. Zo ook over 2021, een jaar waarin de coronapandemie opnieuw haar stempel zette. De belangrijkste conclusie in het recentste rapport is dat de jarenlange terugloop van de taal-, reken- en burgerschapsvaardigheden een halt toegeroepen moet worden. In de Kamerbrief over het Masterplan basisvaardigheden van minister Wiersma wordt de digitale geletterdheid van leerlingen hier nog aan toegevoegd. De redactie vroeg zich af wat de staat van het onderwijs binnen CVO is op deze terreinen. Dat levert een gevarieerd beeld met mooie inkijkjes op. In dit nummer is te lezen hoe CVO'ers zich met hart en ziel inzetten om de leerlingen mee te geven wat ze nodig hebben op het gebied van taal, rekenen, burgerschap en digitalisering.

Veel leesplezier!

Bestebreur

Moderne leidsmannen en -vrouwen

Er wordt gezegd dat chaos en rumoer een eigentijds verdienmodel is. Goed nieuws verkoopt niet, bij een televisieprogramma vol gelukkige mensen wordt weggezapt. Relletjes en ophef leveren meer volgers en kijkers op.

Daar moet je wel tegen kunnen als jouw vak of jouw school zo in de media komt. Een vlogger voor de deur die een relletje uitlokt. Een krant of columnist die jouw school wegzet als ouderwets. Ook in ons onderwijs zijn we regelmatig aan de beurt.

→ *Dankbaarheid over de staat van ons onderwijs*

Als ik denk over de staat van ons onderwijs ervaar ik ook dankbaarheid. Scholen, leraren en ons onderwijs in het algemeen creëren een onomkeerbare ontwikkeling in het leven van leerlingen. We maken hen zelfbewuster, socialer, kundiger en slimmer.

Leerlingen misten hun school toen die moest sluiten door corona. Ze storten hun hart bij ons uit als het even niet meer gaat, thuis of in het leven. Leraren zijn voor hen leidsmannen en -vrouwen, onderwijs is een relationeel beroep.

Natuurlijk dagen we leerlingen ook uit, maar altijd met een hoger doel, hun kwalificatie en vorming. We stellen er een eer in dat een leerling groei laat zien. Samen met ouders en familie staan we in de aula mee te genieten van hun diplomering.

Daarom werken we dagelijks aan de verbetering van ons onderwijs, we reflecteren en evalueren en nemen nieuwe taken op, zoals aandacht voor burgerschap. Een Bijbel vol verhalen inspireert ons daarbij. Oude wijsheden koesteren we ook nu nog, Gode zij dank.

Die mij droeg op adelaarsvleugels,
die mij hebt geworpen in de ruimte,
en als ik krijsend viel, mij ondervangen
met Uw wieken en weer opgegooid
totdat ik vliegen kon op eigen kracht.
(Huub Oosterhuis)

Ton Bestebreur
lid raad van bestuur van CVO

→ ‘Burgerschapsonderwijs helpt je thema’s die dicht bij het hart liggen bespreekbaar te maken’

Dirk de Jong en Marlijn van der Sluis

Beleidsadviseurs Marlijn van der Sluis en Dirk de Jong:

‘Laat scholen vooral een oefenplaats zijn’

Hoe geven CVO-scholen invulling aan burgerschapsonderwijs? Welke uitdagingen en kansen komen ze daarbij tegen en hoe tillen ze het onderwijs naar een hoger niveau? We vroegen het aan Marlijn van der Sluis, beleidsadviseur van het Comenius College, en Dirk de Jong, beleidsadviseur bij de CVO-beleidsstaf.

Hoe ziet het burgerschapsonderwijs eruit op de scholen van het Comenius College?

Marlijn: ‘Op alle scholen behandelen docenten burgerschapsthema’s in de klas en oefenen leerlingen met het ontwikkelen van hun sociale en maatschappelijke vaardigheden. Leerlingen leren bijvoorbeeld over verschillende geloven bij de godsdienstles en over de democratische rechtstaat bij maatschappijleer.
Onder meer bij Nederlands leren ze hun eigen mening verwoorden en respectvol met meningen van anderen om te gaan. Daarnaast legt elke school van Comenius haar eigen accenten. Het Comenius College Nieuwerkerk is bijvoorbeeld een Unesco-school. Onder de Unesco-paraplu worden allerlei activiteiten georganiseerd, zoals maatschappelijke stages en wereldweken waarin de school burgerschapsthema’s belicht. Elke school heeft een eigen plan gemaakt voor het vormgeven van burgerschapsonderwijs. Daarin staat welke kennis, houdingen en vaardigheden de school haar leerlingen op dit gebied wil meegeven.’

Dirk: ‘De wet voor burgerschapsonderwijs uit 2021 (zie kader) maakt specifieker dan voorheen aan welke thema’s scholen aandacht moeten schenken. In de kern gaat burgerschapsonderwijs over het bijbrengen van kennis over en respect voor de basiswaarden van de democratische rechtsstaat, en over de sociale en maatschappelijke competenties die daarbij nodig zijn. Scholen geven daar elk op hun eigen manier invulling aan, zoals dus ook het Comenius College en de andere CVO-scholen doen. Er zijn scholen die naast de reguliere lessen met hun leerlingen diverse geloofshuizen bezoeken, andere organiseren debatwedstrijden of ze stellen leerlingen aan als pleinwacht en vragen hen ervoor te zorgen dat het gezellig blijft op het schoolplein.’

De Onderwijsinspectie stelt in haar rapport ‘De Staat van het Onderwijs 2022’ dat scholen iets moeten doen aan de enorme terugloop aan basisvaardigheden onder leerlingen, waaronder burgerschapsvaardigheden. Wat vinden jullie van die kritiek?

Marlijn: ‘Ik zie vooral dat de maatschappij vraagt om een ander antwoord als het gaat om burgerschapsonderwijs. De maatschappij is minder verzuild en inmiddels superdivers. Het is dus noodzakelijk dat scholen meebewegen in wat de maatschappij van onze leerlingen vraagt. Oftewel met het oude vertrouwde pakketje aan kennis, vaardigheden en houdingen redden onze leerlingen het niet.
Onze scholen nemen op dit terrein veel nieuwe initiatieven, zowel binnen als buiten de lessen. Daarnaast zetten we de QuickScan Burgerschap in, een meetinstrument waarmee we op schoolniveau in kaart brengen waar ontwikkeling nodig is. Met de uitkomsten scherpen we onze ambities in de schoolontwikkelplannen aan.’

vervolg van pagina 3

'Er liggen zeker veel uitdagingen op ons bordje. Naast de ontzuiling en toegenomen diversiteit zien we binnen onze schoolmuren ook de groeiende armoedeproblematiek en (verbale) verharding terug die zich ook in de maatschappij aftekenen. Dat alles leidt vaker tot onenigheid tussen leerlingen, of tussen leerlingen en docenten, dan tien jaar geleden. Anders gezegd: de toenemende polarisatie in de maatschappij zien wij terug in de scholen. Die ontwikkeling verdient een antwoord en met een goed antwoord vinden zijn we volop bezig. Op vele manieren. Maar bovenal door leerlingen te leren open te blijven staan voor elkaar, door meningsverschillen goed met elkaar op te lossen en ervan te leren.'

→ *'We zien binnen onze scholen de armoedeproblematiek en verharding terug'*

Dirk: 'Het kan er in de lessen weleens verhit aan toe gaan, weet ik uit ervaring. De afgelopen jaren was ik docent maatschappijleer op Portus Farelcollege. Ook bij maatschappijleer komen met grote regelmaat burgerschapsthema's aan bod en dan gaat het vaak om onderwerpen die dicht bij het hart liggen: geloof, waarden en normen, respectvol omgaan met anderen. Maar dat is juist het mooie. Burgerschapsonderwijs helpt je die thema's bespreekbaar te maken en biedt je de kans de gesprekken goed te kanaliseren.'

Marlijn: 'Het is geen ramp als een leerling eens helemaal uit zijn dak gaat. Hoe los je meningsverschillen samen goed op, dat is de centrale vraag. Het is juist in deze tijd belangrijk dat scholen een oefenplaats blijven voor leerlingen, zodat ze leren dat er meerdere meningen naast elkaar mogen bestaan, en hoe ze hiermee verstandig kunnen omgaan en tot elkaar kunnen komen. Leergemeenschappen kunnen tegengif bieden voor de vervreemding in onze samenleving.'

Dirk: 'We moeten voorkomen dat we burgerschap te zwaar maken. Ik adviseer scholen daarom om burgerschapsonderwijs te (blijven) benaderen vanuit de 'menswordingskant' en vanuit het gegeven dat elke school en docent van nature de leerling centraal zetten.'

Hoe faciliteert, ondersteunt en stimuleert de CVO-beleidsstaf de CVO-scholen bij het invulling geven aan burgerschapsvorming?

Dirk: 'Op dit moment adviseren wij scholen vooral op school- of scholengroepsniveau, bijvoorbeeld over de inzet van het instrument Burgerschap Meten. Daarnaast is er bij de scholen veel interesse in kennisuitwisseling en deelname aan visitaties, dus stimuleren we scholen bij elkaar te gaan kijken. Het Comenius College organiseert bijvoorbeeld al collegiale visitaties op het gebied van burgerschapsonderwijs.

→ *'Kunnen CVO en stichting Lokaal een debatwedstrijd organiseren voor leerlingen van CVO-scholen?'*

Verder organiseert een van de CVO-scholen focusgroepen voor leerlingen en docenten om de kwaliteit van het burgerschapsonderwijs te meten. Dat kan ook interessant zijn voor de andere scholen.

We zoeken steeds naar nieuwe manieren om scholen te inspireren. Zo heb ik onlangs contact gelegd met stichting Lokaal, het centrum voor democratie in Rotterdam, om eens te bespreken hoe we samen een debatwedstrijd kunnen organiseren voor leerlingen van CVO-scholen. Daarnaast stel ik in de contacten met scholen altijd de vraag waar de behoeften liggen op dit gebied, zodat we daarop vanuit de beleidsstaf themagericht kunnen inspelen. Kijk waar de kansen liggen en leer van elkaar. Dat is het belangrijkste advies dat ik scholen kan meegeven.'

(De Nieuwe Lijn/Jeannine Westenberg)

→ **Wettelijke opdracht**

Al sinds 2006 hebben scholen de wettelijke opdracht om aandacht te besteden aan burgerschap. Scholen zijn hierbij verplicht om een visie te ontwikkelen en uit te werken rond burgerschapsonderwijs, de opbrengsten te evalueren en verantwoording daarover af te leggen in het schoolplan en de schoolgids. Op 1 augustus 2021 is daarnaast een nieuwe wet in werking getreden voor burgerschapsonderwijs in het funderend onderwijs. Deze wet geeft scholen meer richting en maakt de burgerschapsopdracht minder vrijblijvend.

(bron: VO-Raad)

Burgerschapslessen over jezelf en de maatschappij

‘Zien dat de ander ánders is’

Als er één scholengroep is waar burgerschapsonderwijs hoog op de agenda staat, is het wel Accent Praktijkonderwijs. Burgerschap is namelijk een van de vier pijlers van dit onderwijs, naast werken, wonen en vrije tijd. Wat doen Accentscholen zoal op dit terrein? Twee burgerschapsdocenten geven antwoord op die vraag

Eva van der Haar,
docent koken en onderwijscoördinator van Accent Hoogvliet:

‘Ik geef aan mijn eigen klas burgerschap samen met een collega; veel collega’s geven dit aan alle andere klassen. In elk leerjaar staat burgerschap op het rooster. Onze school werkt met een matrix waarin alle beheersingsdoelen staan voor de domeinen Werken, Wonen, Vrije tijd en Burgerschap. De beheersingsdoelen voor burgerschap gaan over alles wat leerlingen nodig hebben om een goede burger te worden en goed te functioneren in de maatschappij, van een gezonde leefstijl tot leren debatteren en je stem uitbrengen bij een verkiezing. Op deze doelen hebben we een leerlijn geschreven, we hebben ook als pilotschool meegedaan aan Curriuculum.nu.
We gebruiken de lesmethode *Strux* en maken excursies, bijvoorbeeld naar de Tweede Kamer en naar het Anne Frank Huis. We willen met de lessen bereiken dat de leerlingen snappen dat ze méér zijn dan een individu, dat de maatschappij iets van hen verwacht en dat zij iets van de maatschappij mogen verwachten.’

Yvette de Reuver,
docent burgerschap van Accent Capelle:

‘Ik geef creatieve modules zoals tekenen en schilderen, en werk mee aan de praktijkdag, maar vooral geef ik burgerschap aan alle eerste- en derdeklassers. Burgerschap gaat in het algemeen over je identiteit ontwikkelen en participeren in de samenleving. Het vak burgerschap is een klein onderdeel daarvan. Voor mij zijn de lessen geslaagd als de leerlingen zien dat de ander ánders is, en dat ze respect hebben voor elkaar. Bij de burgerschapslessen leren de leerlingen via de methode *Deviant* begripskennis, maar de houding ontwikkelen ze in de praktijk. Dat doen we op onze school door ze te laten oefenen in levensechte situaties, zoals het restaurant in onze school, de winkel ‘Het Meesterwerk’ die we pas hebben geopend en de stages.
Onze leerlingen leven vaak in een kleine wereld. Als school proberen we hun wereld te vergroten, zodat ze na school ook echt kunnen meedoen in de samenleving. Burgerschap zit verweven in het praktijkonderwijs.’

(Anja de Zeeuw)

Vijfdeklassers en docenten van Accent Hoogvliet bezoeken het Joods Museum en het Anne Frank Huis in Amsterdam

Leerlingen over de lessen

Zhen Quan, klas 4 Accent Capelle

Wat is het belangrijkste dat je hebt geleerd?
Dat je elkaar met respect moet behandelen. Want je kunt van elkaar leren. Iedereen neemt iets mee van zijn cultuur, daarom kunnen we van elkaar leren.

Wat vind je het moeilijkst?
Soms lachen andere leerlingen als iets anders is. Dan begrijpen we elkaar niet. Dat geeft mij een vervelend gevoel. Maar als we met elkaar erover praten dan komen we er wel uit samen.

Paayal en Liëdson, klas 5 Accent Hoogvliet

Wat is het belangrijkste dat jullie hebben geleerd?
We leren bij burgerschap hoe de samenleving eigenlijk werkt. We leren bijvoorbeeld over de multiculturele samenleving. Ook hebben we het over politiek, een onderwerp waar we wel veel over horen in ons leven. Het is belangrijk om te weten wat je rechten en plichten zijn.

Wat vinden jullie het moeilijkst?
Het is soms lastig als iemand anders een hele andere mening heeft. Wat het meest logisch is voor jezelf snapt de ander dan niet.

Portus Juliana en Penta Bahûrim werken elk op eigen wijze hard aan het vergroten van de taalvaardigheid.

'De leerlingen willen echt vooruit'

Bouwen aan taalvaardigheid

Portus Juliana, een thuiswerkvrije vmbo-tl op Zuid, doet in de brugklassen een nulmeting met Diatoetsen. Afhankelijk van de uitslag krijgen leerlingen twee verbeter- en/of verdiepingsuren. Onder degenen die naar de verbeteruren gaan, bevinden zich in elk geval de leerlingen die bij binnenkomst nog niet niveau 1F, het uitstroomniveau van de basisschool, hebben. 'We nemen die kinderen toch aan, omdat we een kleine school zijn met veel zorg', vertelt docent Irene Dirkx, die leerlingwerving in portefeuille heeft. Docent Nederlands Samantha Meure: 'Bij de verbeteruren voor Nederlands werken we aan de taalvaardigheid in brede zin. We slijpen leesstrategieën in en vergroten de woordenschat, werken met actuele teksten en laten de leerlingen daar kritisch over nadenken en discussiëren.'

Irene Dirkx

Leerlingen met goede testresultaten gaan naar de verdiepingsuren, waar ze extra worden uitgedaagd. Bij Nederlands, vertelt Samantha, krijgen leerlingen lees-, kijk- en schrijfopdrachten, schrijven ze voor de schoolkrant, maken ze een website of schrijven ze gedichten. 'Ze verwerven dan taal op een intensieve en verdiepende manier.' Onderbouwleerlingen die voldoende staan, kunnen ook verdiepen in een ander vak. Bijvoorbeeld in een van de kernvakken Nederlands, Engels en wiskunde, maar ook in Mens & Maatschappij, tekenen, Frans, biologie en muziek. Irene: 'Zo kunnen leerlingen zich breed ontwikkelen.'

Bovenbouwleerlingen krijgen naar behoefte maatwerkuren. Bij Nederlands zijn deze bij derdeklassers gericht op begrijpend lezen, leesmotivatie, woordenschat en schrijfvaardigheid. In het vierde leerjaar ligt de focus op elementen in examens waar leerlingen moeite mee hebben. Vaak zijn dat woordenschat, lezen en schrijven.

'Ja, we maken extra uren', zegt Irene, 'maar we zien dat het effect heeft, ook op de examenresultaten. Dat geeft ons voldoening. De kinderen willen ook echt vooruit.'

Marije Ouwendijk

Van speeddate tot leessandwich

Verleiden tot lezen

Bij Penta Bahûrim in Brielle ligt de nadruk op lezen. Dat is nodig, zegt docent Nederlands Marije Ouwendijk. 'We merken bijvoorbeeld dat sommige leerlingen toetsvragen niet begrijpen. Dat komt ook doordat ze het lezen vermijden. Soms lezen ze van een tekst alleen de alinea waar een vraag over gaat.'

Om de leesmotivatie te versterken, wordt er in alle leerjaren voorgelezen. 'Vooral de eersteklassers vinden dat geweldig, maar de vierdeklassers ook, want daardoor hoeven ze zelf een boek minder voor hun lijst te lezen', vertelt Marije. De mediatheek wordt jaarlijks aangevuld met nieuwe titels. 'We kopen boeken in de genres die leerlingen interessant vinden en zetten ze op genre in de kast. Soms zie je hele gaten vallen. Leerlingen gaan vooral voor de thrillers.' De lesuren gingen van 45 minuten naar 60 minuten, waardoor er tijd is om leerlingen ook zelf te laten lezen.

Marije: 'Natuurlijk werken we met een lesprogramma, maar er is ook ruimte voor goede ideeën.' Docenten delen zelfbedachte werkvormen. Zoals speeddates waarbij leerlingen elkaar vertellen over een boek, of het schrijven van een slot bij een kort verhaal met een open einde.

Begrijpend lezen krijgt veel aandacht. 'Niet alleen op de klassieke manier, want dan wordt er meteen gezucht. We gebruiken bijvoorbeeld de leessandwich. Leerlingen krijgen daarbij geen controlevragen, maar gaan de teksten beter begrijpen door bijvoorbeeld een filmpje vooraf, duo-lezen en een discussie achteraf. We zien nu een mooie samenhang tussen lezen, begrijpend lezen en schrijven.' Marije: 'We werken er naartoe dat de leerlingen het belang van begrijpend lezen gaan zien en er aan willen werken.'

(Marijke Nijboer)

Jos Meester en Dennis Maharban (rechts)

Elke docent geeft ook rekenen en taal

‘Een slecht gemaakte toets zegt ook iets over ons’

Van zeer zwak naar excellent: Melanchthon Kralingen heeft een flinke ontwikkeling doorgemaakt. Dat lukte door het hele onderwijs te doorspekken met rekenen en taal en goed aan te sluiten op het niveau van de leerlingen.

Toen Dennis Maharban in 2007 als vestigingsdirecteur naar Melanchthon Kralingen kwam, had deze school het stempel ‘zeer zwak’. In 2014 kreeg de school het basisarrangement en sinds 2020 is zij ‘excellent’. De verbetering zette in toen het team de oorzaak van de slechte prestaties boven water haalde en een passende aanpak bedacht.

Leerlingprofielen

Rekenen was, naast taal, een belangrijke pijler. Veel leerlingen komen met een achterstand binnen. Jos Meester, afdelingshoofd onderbouw: ‘Bij het verlaten van de basisschool moet je op niveau 1F zitten, maar lang niet iedereen haalt dat. Van onze leerlingen heeft 60 procent een indicatie voor leerwegondersteunend onderwijs. Bij rekenen beheersen ze gemiddeld 30 procent van de stof niet.’

Vestigingsdirecteur Dennis Maharban: ‘Wij willen een taal- en rekenrijke school zijn. Een externe expert hielp ons bij de vormgeving daarvan. We brengen leerlingen nu zo goed mogelijk in beeld, zodat we hen op maat kunnen bedienen. En we zorgen dat de docenten weten wat daarvoor nodig is.’

Bij elke eersteklasser wordt een nulmeting afgenomen. Daar legt de school de overdrachtsgegevens van de basisschool en de eigen cijfers en observaties naast.
Met behulp van leerlingprofielen, die aangeven wat basis-, kader- en tl-leerlingen precies moeten beheersen, bepalen docenten per leerling wat er moet worden bijgespijkerd.

Strategiekaarten

Het team schreef beleidsplannen voor rekenen en taal waarin mogelijke interventies worden opgesomd. Alle collega’s zijn extra getraind in deze vakken. Zowel de docenten als de leerlingen hebben strategiekaarten, die laten zien wat je per niveau (1F, 2F of 3F) moet beheersen.
Voor rekenen zijn dat bijvoorbeeld begrippen die je moet kennen (ons, pond, dozijn), breuksommen en het afronden van getallen met decimalen. Leerlingen krijgen vier uur rekenen/wiskunde per week: drie reguliere lessen en één uur bijspijkeren op maat.
Na drie maanden wordt er getoetst, waarna de docent opnieuw afstemt op ieders zwakke punten. Maar rekenen komt ook bij alle andere vakken aan bod. Dennis: ‘Ook leerlingen Zorg en Welzijn zonder wiskunde/rekenen in hun pakket moeten medicijnen kunnen toedienen of een maatbeker kunnen gebruiken.’

Dennis: ‘Belangrijk is ook het re-teachen. Na een toets kijken we met de leerling wat er fout ging en dat leggen we nogmaals uit, totdat ze het beheersen.’ Jos: ‘Daarbij gaat het ons niet per se om een hoger cijfer, maar om dat de leerling de lesstof begrijpt.’ Docenten geven bij toerbeurt na school bijles. Standaard zijn elke dag vijf collega’s aanwezig tot 16.30 uur. Zij zitten klaar om leerlingen met vragen te helpen en doen tussendoor nakijkwerk. Jos: ‘Ons team investeert graag in de leerlingen; we doen dit echt met elkaar.’

Nieuwe kijk

Een belangrijke omslag, vertelt Jos, was een nieuwe kijk op kinderen met leerachterstanden. ‘Voorheen vonden sommige collega’s dat we van deze leerlingen niet beter kúnnen verwachten. Maar we beseffen nu dat onze taak juist is om hen de ontbrekende kennis bij te brengen.
Een slecht gemaakte toets zegt ook iets over ons als leraar. Een leerling afschrijven omdat hij wéér z’n huiswerk niet heeft gemaakt? Nee, hij haakt af omdat hij het niet snapt. En dat komt doordat wij hem de *tools* niet hebben aangereikt.’

[Marijke Nijboer]

Marcel de Wit en Vincent Wolsheimer (rechts)

Hoe kan ICT helpen bij het verbeteren van de onderwijskwaliteit?

Samen een visie ontwikkelen

Medewerkers van Melanchthon en de Accentscholen zijn in september samen gestart met het ICT-project 'Visievorming en Infrastructuur'. Ze volgen hiervoor workshops die hen helpen om een visie te ontwikkelen op inzet van ICT in het onderwijs. Het gaat daarbij ook over de vraag hoe ze de digitale vaardigheden van leerlingen een *boost* kunnen geven.

Te veel leerlingen verlaten het onderwijs zonder goede beheersing van de basisvaardigheden, stelde minister van Onderwijs Dennis Wiersma half mei in een Kamerbrief over het Masterplan basisvaardigheden. Naast lezen, schrijven en rekenen, is ook op het gebied van digitale geletterdheid een duurzame kwaliteitsverbetering nodig.

'Ook wij zien dat het beter moet op dit terrein', zegt Vincent Wolsheimer, vestigingsdirecteur van Melanchthon Wilgenplaslaan. 'Er bestaan grote verschillen in digitale vaardigheden, tussen leerlingen. 'Daar willen we wat aan doen. Onder meer door de vaardigheden en professionaliteit van docenten op dit gebied te vergroten, zodat zij leerlingen beter kunnen ondersteunen en wegwijs maken. De eerste stappen naar kwaliteitsverbetering hebben we onlangs gezet met de start van het deelproject Visievorming en Infrastructuur.' (zie ook kader).

Digitale geletterdheid

Marcel de Wit, onderwijscoördinator bij Accent Delfshaven: 'Ook op onze zes Accentscholen valt er nog wel wat werk te verrichten als het gaat om digitale geletterdheid. De meeste leerlingen zijn heel handig met hun mobieltje en sociale media, maar hoe zoeken ze naar de juiste

informatie en kunnen ze kritisch zijn op bronnen? Ze weten ook niet altijd goed hoe ze veilig, slim en creatief digitale *tools* kunnen inzetten om problemen op te lossen.'

Vincent: 'En die vaardigheden worden steeds belangrijker in het dagelijks leven, bij onder meer het vinden van werk en het regelen van financiële zaken.'

'In het verleden hebben we te veel gefocust op de apparaten'

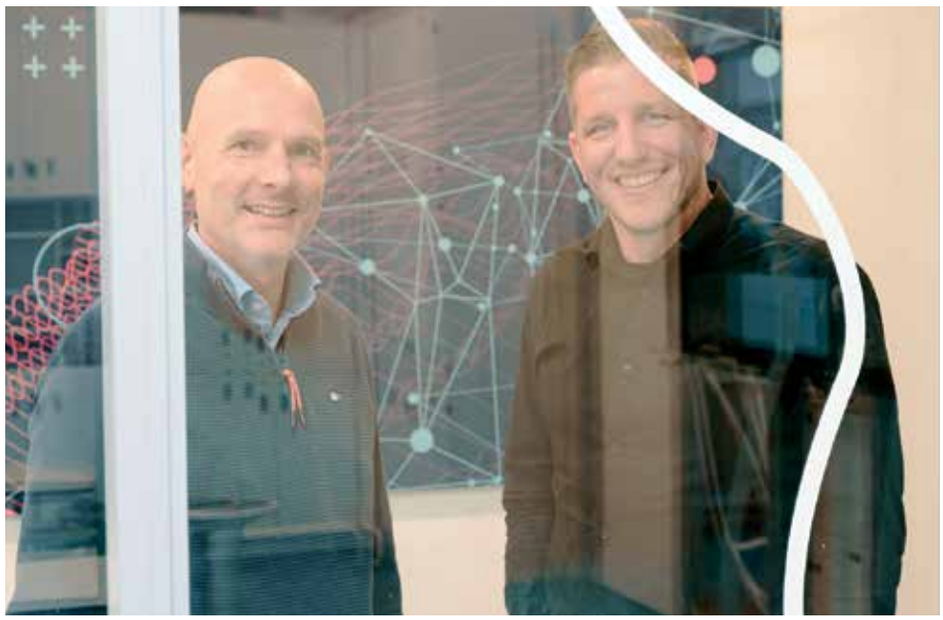

Marcel: 'De centrale vraag in dit hele verhaal is: hoe kan ICT ons helpen om de kwaliteit van ons onderwijs te verbeteren? In het verleden hebben we te veel gefocust op de apparaten. We hebben computers aangeschaft, digiborden, onze medewerkers wegwijs gemaakt, ICT-medewerkers in huis gehaald. Maar eigenlijk hebben we nooit goed nagedacht over hoe de inzet van ICT in ons onderwijs er schoolbreed uit moet zien.'

Vincent: 'We willen nu eerst een visie op onderwijs en ICT ontwikkelen. Pas daarna kun je goed bepalen wat er nodig is, aan – onder meer – leermiddelen, infrastructuur en deskundigheid bij docenten om leerlingen beter te kunnen ondersteunen. Bij die visievorming konden we wel wat hulp gebruiken. Daarom hebben we Kennisnet ingeschakeld. Een serie praktische workshops helpt ons een visie op onderwijs en ICT te formuleren. We brengen onze gewenste digitale leeromgevingen in kaart en stellen later in het traject een *roadmap* vast voor de eigen school en scholengroep. Deelnemers aan het project zijn medewerkers van Melanchthon Wilgenplaslaan, Melanchthon Kralingen en de zes Accentscholen. Per vestiging doen meer en minder ICT-vaardige collega's mee.'

Visieversneller

Marcel: 'In de workshops zetten we met behulp van een aantal *tools* die Kennisnet heeft ontwikkeld op een rijtje wat we belangrijk vinden en wat niet.
Zo hebben we tijdens de eerste workshop met de Visieversneller gewerkt.
De Visieversneller bestaat uit twee rondes waarin je met collega's verschillende stellingen rondom onderwijs en ICT bespreekt en selecteert. De *tool* werkt vanuit het model Vier in Balans. Dat model gaat ervan uit dat je visie, deskundigheid, digitaal leermateriaal en ICT-infrastructuur goed op elkaar toegesneden zijn. Daarmee wordt duidelijk welke componenten op korte termijn de aandacht verdienen binnen jouw school en scholengroep.'

'Ook minder ICT-vaardige collega's doen mee in de projectgroep'

'Het grote voordeel van zo'n gezamenlijk project is natuurlijk dat je kennis en ervaringen kunt uitwisselen. Je kunt in korte tijd veel van elkaar leren en hoeft niet op alle niveaus zelf het wiel uit te vinden. Bovendien is het inspirerend om goede voorbeelden te horen.'

Vincent: 'De workshop laat zien waar je staat, wat je al doet en gebruikt en wat de meest wenselijke situatie is. Wanneer onze *roadmap* straks klaar is, en we daarmee de gewenste infrastructuur in kaart hebben gebracht voor de scholen(groepen), gaan we deze vergelijken met de huidige infrastructuur. Deze stap voeren we uit in nauwe samenwerking uit met de Shared Service Organisatie (SSO) ICT.
We verwachten dat begin 2023 te kunnen doen. Op basis van de uitkomsten maken we dan samen een overzicht van de stappen die noodzakelijk en mogelijk zijn per school. Uiteraard bespreken we de concept-visie ook met onze schoolteams., en kijken we per school wat er zowel qua inzet van middelen als personeel haalbaar is.
We willen vooral dat het een breed gedragen visie wordt, waar zoveel mogelijk collega's straks achter staan.'

(De Nieuwe Lijn/Jeannine Westenberg)

Programmalijnen NPO GO!
Visievorming en Infrastructuur is een deelproject binnen de programmalijn ICT & Digitalisering. Die programmalijn vormt weer onderdeel van het gezamenlijke CVO-programma NPO GO! dat in november 2021 van start is gegaan.

In NPO GO! werken collega's vanuit de scholen(groepen) samen in vier programmalijnen. Naast ICT & Digitalisering zijn dat: Onderwijs & Ontwikkeling, Leren & Ontwikkelen en Werven & Boeien. In deze verschillende programmalijnen wordt nagedacht over onderwijsinnovatie, samen leren en ontwikkelen, digitalisering en het personeelstekort.

Leander Pel en Erika de Valk

Interview met Leander Pel en Erika de Valk

Leerlingen goed in beeld dankzij data-analyse

Diatoetsen, SAQI-tests en Wolf-analyses – bij het Zuider Gymnasium halen ze alles uit de kast om de prestaties en het welbevinden van de leerlingen scherp in beeld te krijgen en het onderwijs-programma daarop af te stemmen. De Onderwijsinspectie heeft de school onlangs geprezen om deze datagedreven aanpak. Leander Pel en Erika de Valk doen het waarom, wat en hoe van deze monitoring uit de doeken.

Leander Pel, docent geschiedenis, leerjaar-coördinator klas 2 en 3 en conrector met de portefeuille Zorg, steekt van wal.

'Elke docent weet dat het leren van leerlingen begint met veiligheid, zowel fysiek als sociaal. Wij willen daarom antwoord hebben op de vraag: hoe gaat het met leerlingen op de middelbare school? We meten daarvoor schoolbreed van alles bij de leerlingen.
In leerjaar 1 en 2 nemen we één keer per jaar Diatoetsen (diagnostische toetsen, redactie) af voor taal, rekenen en wiskunde. Twee keer per jaar vullen leerlingen daarnaast de SAQI-enquête[1] in, waardoor we informatie krijgen over het welzijn en welbevinden van de leerlingen.
Deze test is bedoeld voor leerlingen tot en met 15 jaar; voor de bovenbouwleerlingen – vanaf leerjaar 5 – zijn we nog op zoek naar een geschikt alternatief.'

Erika de Valk, docent Duits en mentor van een vierde klas, vertelt: 'Als mentor bekijk ik per leerling wat er uit de SAQI-test komt. Is de uitkomst afwijkend van het gemiddelde, dan ga ik in gesprek met de leerling. Zo kan ik goed de vinger aan de

1 De School Attitude Questionnaire Internet (SAQI) is een vragenlijst die informatie geeft over hoe een leerling de school ervaart. De uitslagen gaan over motivatie, welbevinden en zelfvertrouwen.

pols houden. Eventueel kan ik de ondersteuningscoördinator vragen een leerling op te roepen.'
Tot zover het meten van het welzijn en welbevinden van de leerlingen. Maar hoe worden de leerprestaties in de gaten gehouden? Leander: 'In Somtoday voeren we cijfers in. Is er sprake van een onvoldoende, dan zetten we erbij waarop leerlingen uitgevallen zijn. Als leerlingen gemiddeld een onvoldoende staan voor een vak, dan maken we in overleg met de leerling een handelingsplan dat we in Somtoday zetten én in Leerlingbespreking.nl waarmee we net gestart zijn. Daar kunnen docenten in één oogopslag alle handelingsplannen van een leerling zien.'

Werken aan leerpunten

Ook worden er van iedere klas en elk leerjaar per vak data verzameld en geïnterpreteerd om goed zicht te houden op de leerlingen. De data komen uit Somtoday, CumLaude, Diatoetsen, CBO-screening, gesprekken en Leerlingbespreking.nl.
Deze bronnen completeren elkaar.
De docenten stimuleren de leerlingen in de eerste plaats om zelf hun resultaten te monitoren en daarop te reflecteren. Ze gaan er in de tweede plaats zelf mee aan de slag. Erika: 'Drie keer per jaar analyseert elke vaksectie de resultaten van elk leerjaar en elke klas. Daarbij houden we de overgangsnormen aan. Dat zorgt ervoor dat je je als docent bewust wordt van wat je hebt gedaan, of je dat ook wílde doen en of je je doel op de juiste manier hebt bereikt.
Je ziet verder waar de klas en de individuele leerling staan qua vaardigheden.
Per leerling kan ik de leerpunten uit deze resultaten halen, waardoor hij of zij in de les aan de goede onderwerpen kan werken. Zo werken dwingt je om bezig te zijn met élke leerling, er is namelijk altijd een groepje dat overal tussendoor fietst.
Want het moet gaan om het leerproces van de leerling. Uiteindelijk willen we die meer eigenaar van het leerproces maken.'

Differentiëren

Erika vervolgt: 'Er is verder op onze school veel ruimte voor differentiëren. Sommige vierdeklassers werken bijvoorbeeld op het niveau van de vijfde klas. Ook toetsen hoeven niet voor iedereen hetzelfde te zijn. Het is niet nodig iedereen op hetzelfde moment door dezelfde hoepel te laten springen. 'Ik weet bijvoorbeeld dat een van mijn leerlingen bij een mondelinge toets zou dichtklappen. Door gewoon in de klas Duits met haar te praten, kan ik toch haar spreekvaardigheid meten.'

Begaafdheidsprofielschool

Voor het Zuider Gymnasium is flexibiliteit een noodzaak. 'We zijn een begaafdheidsprofielschool, met een hoger percentage meer- en hoogbegaafden', zegt Leander. 'Sommige leerlingen willen sneller, soms met wel drie vakken tegelijk. We hebben een leerling in de vierde klas die net 13 is geworden, en in de vijfde klas zit er een van net 15. Er zijn ook leerlingen die niet sneller willen, zij vinden de sociale structuur belangrijker. We hebben leuke, diverse leerlingen.'

Trends en knelpunten

Iedere medewerker op de school heeft een aandeel in de dataverzameling. Maar één persoon is in het bijzonder bezig met het duiden van de resultaten: Chris van den Berg, conrector en kennismakelaar namens het Zuider Gymnasium. Hij ploegt alle rapportages door, op zoek naar trends en knelpunten. Ook vergelijkt hij de uitkomsten van het Zuider Gymnasium met die van andere scholen. Zijn conclusies deelt hij met de schoolleiding en hij presenteert ze op organisatiedagen, om collega's mee te nemen in een volgende stap.

> *Ons doel? Dat leerlingen zelf goed gebruik leren maken van de data die het onderwijs oplevert*

De conrectoren houden naar aanleiding van de gesignaleerde trends en knelpunten gesprekken met vaksecties. Daardoor weten collega's onderling waar ze mee bezig zijn en welke doelen ze hebben.
De eerste sectievergadering na de zomervakantie staat traditiegetrouw in het teken van de Wolf-analyses, de terugkoppeling van Cito over de eindexamencijfers, na vergelijking met de landelijke scores. Zo kan de school bijvoorbeeld zien dat leerlingen bij het geschiedenisexamen niet optimaal scoorden met een uitleg-vraag, omdat ze niet goed uit hun woorden komen. Dat leidt dan weer tot nieuwe aandacht voor het taalbeleid van de school, dat elke sectie doorvertaalt naar de vaklessen.

Tijdwinst

Op deze manier met data werken maakt twee van de drie rapportvergaderingen overbodig, vertelt Erika. 'De overgangsvergadering houden we wel.' Ze juicht deze tijdwinst toe. Ook zegt ze dat het werken leuker wordt, omdat het nu meer om het ontwikkelingsproces van de leerlingen gaat dan alleen om de resultaten.

Toch zullen de intuïtie en het gevoel van een docent altijd een grote rol blijven spelen. Leander zegt daarover: 'De docent als mens blijft centraal staan. Die beschikt immers over zowel gevoel als verstand. Elke data-aanpak blijft dus een balans tussen wat goed voelt en wat goed blijkt te zijn.'
Erika voegt eraan toe: 'Onderwijs is mensenwerk en dat willen we graag zo houden. Ons doel is om ervoor te zorgen dat de leerlingen zelf goed gebruik leren maken van de data die het onderwijs oplevert. Dit is immers een algemene levensvaardigheid: uit de veelheid van informatie de juiste informatie (leren) destilleren en daarmee doen wat het beste is voor jou en je omgeving.'

(Anja de Zeeuw)

Tips

Leander:

- Laat de informatie van onderop komen, leg niets op.
- Accepteer bij een leerlingbespreking geen 5 zonder dat je het verhaal achter dit cijfer kent.
- Durf een kind dat wil versnellen, dit te laten doen, ook al moet je schipperen met het lesrooster.

Erika:

- Durf los te laten dat iedereen op hetzelfde moment door dezelfde hoepel moet springen.
- Denk in mogelijkheden!

Medewerkers van een scholengroep reageren op een stelling van de redactie. Dit keer zijn het collega's van het Comenius College.

'De staat van ons onderwijs is niet meer wat het geweest is.'

Fedor Jaspers
Leerjaarcoördinator klas 1, docent lichamelijke opvoeding Comenius Beroepsonderwijs Capelle
Lerarentekort, meer cognitieve en sociale achterstanden als gevolg van de coronaperiode, maatschappelijke problemen die steeds meer 'in de school' komen. Daar had ik een kwart eeuw geleden veel minder mee te maken.
De dagelijkse uitdaging is echter om met elkaar naar creatieve oplossingen en verbeteringen te blijven zoeken; daar werk ik graag aan mee.

Astrid Twilt, Niek Bogaard en Peter Felix
Team internationalisering Comenius Lyceum Capelle
Zeker niet! Ons onderwijs beperkt zich allang niet meer tot het klaslokaal.
Met internationalisering ervaren onze leerlingen andere culturen, gebruiken, ideeën en gewoontes. Ze plaatsen zichzelf in een nieuw perspectief.
Zo leren ze over hun wereld en over die van een ander. Ons onderwijs gaat letterlijk verder dan vroeger.

Somaia Yaagoub
Directeur Comenius Dalton Rotterdam
Ons onderwijs is nu gericht op de voorspelbare toekomst.
Onze leerlingen zijn nog onvoldoende digitaal geletterd om zich optimaal te ontwikkelen in de snelveranderende technologische wereld. We leiden nu leerlingen op voor banen die nog niet bestaan. We moeten een gezamenlijke visie hebben op de beroepen waarvoor we leerlingen willen opleiden en de basisvaardigheden die daarbij van belang zijn.

Ilona Koppelle
Conciërge Comenius College Nieuwerkerk
Deze stelling kan ik alleen maar beamen. Dat is echter zeker geen negatieve conclusie, want het onderwijs is ten goede van de behoefte van onze leerlingen veranderd. Omdat de manier van leven steeds verandert en daarmee ook de wensen en eisen waaraan de leerlingen moeten voldoen om goed voorbereid het examen in te gaan zodat ze een goede kans maken op een diploma, moet het onderwijs zich steeds blijven aanpassen aan die wensen en eisen en dus blijven veranderen.

Marlijn van der Sluis
Beleidsadviseur Comenius College
Klopt! De afgelopen jaren zijn onder andere bedrijfsvoering, kwaliteitszorg en leerlingondersteuning enorm geprofessionaliseerd. Er is volop innovatie op scholen om elke dag weer het onderwijs af te stemmen op de behoeften van leerlingen. We zijn wendbaarder dan in het verleden en als school kunnen we de grote maatschappelijke opdrachten beter het hoofd bieden.

Els Bakers
Directeur a.i. Comenius Beroepsonderwijs Capelle
Ten dele waar. Kijkend naar resultaten kun je dit stellen, maar kijkend naar het aanbod niet. Ons onderwijs was vroeger meer gericht op kwalificatie, nu ook op socialisatie en persoonlijke ontwikkeling. Dat is de bedoeling van het onderwijs. De kwaliteit van ons onderwijs wordt in grote mate bepaald door de medewerker in de school. Als we daadwerkelijk aan deze knoppen gaan draaien kan de stelling over enkele jaren zijn: 'de staat van ons onderwijs is beter dan ooit'.

Bas Visser
Rector Comenius Lyceum Capelle/Comenius Mavo Capelle
Voorzitter UNESCO VO-scholennetwerk
Blijven we denken en handelen in onze huidige (oude) patronen en systemen en is je glas half leeg, dan kun je deze stelling onderschrijven. Persoonlijk doe ik dat niet. Ik ben er voorstander van om het onderwijs anders vorm te geven. Laat je niet laten leiden door inspectie-indicatoren, begrotingen, methodes et cetera. Maar denk juist over schoolmuren heen; bijvoorbeeld door het curriculum aan te passen, niet meer in niveaus te denken en de leerling en de docent anders te positioneren. Denk juist in mogelijkheden, uitdagingen en successen, want dat verdient de huidige generatie leerlingen. We hebben nog nooit zoveel mogelijkheden gehad als nu. Het is een kwestie van anders organiseren, denken en handelen, van de krachten bundelen en durven te ondernemen in het onderwijs.

Jorrit Grutter
Teamleider Comenius Dalton Rotterdam
Onderwijs wordt goed onderwijs door bevlogen onderwijsmensen. Door het lerarentekort komt de staat van het onderwijs soms onder druk te staan. We moeten dan ook vooral in de persoon voor de klas investeren en deze de vrijheid geven om goed onderwijs te maken. Laten we vooral inzetten op het behouden en verder ontwikkelen van die bevlogen onderwijsmensen. De rest volgt vanzelf!

Sebastiaan Lans
Conciërge Comenius College Nieuwerkerk
Sinds mei 2022 werk ik in het onderwijs. Hiervoor werkte ik in de bouw en deed ik bouwkundige werkzaamheden. Ik denk wel dat het onderwijs veranderd is, maar verandering is niet altijd slechter. Ontwikkeling is goed en moet wel geëvalueerd worden. Verder heb ik niet echt een beeld of het niet meer is wat het geweest is.

Illustrator Joost Leuven
Docent maatschappijleer Marnix Gymnasium
Ik ben docent maatschappijleer op het Marnix Gymnasium. Daarnaast ben ik tekenaar met een passie voor verhalen vertellen en grafisch ontwerp. Ik houd ervan om met een tekening een verhaal of boodschap over te brengen. Dat is de reden dat ik mezelf heb opgegeven om deze stelling vorm te geven.

Het projectteam Leren en Ontwikkelen. Van links naar rechts: Evelien Wierts (projectleider, extern adviseur), Monique Baggerman (CVO SSO Mobiliteitshuis), Daniëlle Derks (Marnix Gymnasium), Liesbeth van Terwisga (Melanchthon), Cathy Hogendoorn (Penta), Eline Moor (Zuider Gymnasium) en Robbin ten Bloemendal (CVO SSO Beleid)

Voor én door medewerkers

De CVO Academie is uit de startblokken

De CVO Academie neemt steeds vaster vorm aan. Op woensdag 5 oktober, de Dag van de Leraar, is het eerste aanbod gepresenteerd aan alle medewerkers. In maart 2023 wordt een eigen digitaal platform gelanceerd. Over een paar jaar moet er een volwassen huisacademie staan.
Projectleider Evelien Wierts en projectteamlid Monique Baggerman vertellen wat er zoal komt kijken bij het opzetten van de nieuwe loot aan de stam van CVO.

Het doel van de CVO Academie is: bijdragen aan goed onderwijs voor leerlingen en aan gemotiveerde medewerkers door alle medewerkers van CVO interessante en aantrekkelijke workshops, trainingen, cursussen en netwerkbijeenkomsten aan te bieden voor kennisdeling en professionalisering. De academie zal een stimulerende omgeving worden vóór en dóór CVO-medewerkers. Het eerste aanbod was een mooi voorproefje van het brede scala aan onderwerpen waaraan gewerkt wordt: van een training Executieve vaardigheden voor docenten tot een inspiratiesessie Peercoaching. De activiteiten zijn per mail en via kleurrijke posters en flyers op de schoollocaties onder de aandacht gebracht, en de eerste reacties zijn positief.

Enthousiast

Vóór er sprake is van een volgroeide CVO Academie, moet er nog veel gebeuren. Maar er is ook al veel gedaan: de afgelopen maanden heeft een projectteam van CVO-medewerkers onder leiding van extern adviseur Evelien Wierts de start van de CVO Academie voorbereid.

De zeven leden van dit team – het projectteam Leren en Ontwikkelen – zijn wekelijks één hele dag enthousiast bezig om de weg te banen.
De teamleden hebben zich ingelezen, onderzoeken gedaan, netwerkbijeenkomsten gehouden, panelgesprekken gevoerd, surveys uitgezet onder medewerkers en mensen met bepaalde expertise gevraagd om een bijdrage te leveren aan de Academie.
Evelien Wierts: 'Ook is de projectgroep druk bezig geweest met de vragen: wat voor academie willen we zijn, en hoe groeien we hier naartoe? Verder is er nagedacht over een passende huisstijl en is deze vorm gegeven.' Inmiddels is de CVO Academie aangemeld bij het landelijke Netwerk van huisacademies voor het onderwijs.

Aanbesteding

Evelien: 'In deze fase verzamelen de leden nieuwe content en ontsluiten die. Ze geven een expertisepool vorm en stroomlijnen allerlei procedures en systemen. Enkele teamleden zijn bezig met de aanbesteding van het digitaal platform, een leerplatform waarop diverse activiteiten zichtbaar zijn waarvoor medewerkers zich kunnen aanmelden en waar medewerkers relevante informatie kunnen vinden rondom belangrijke thema's en zich kunnen aansluiten bij leernetwerken. We hebben een *longlist* van zes bedrijven die de infrastructuur kunnen leveren, en elke leverancier heeft weer eigen accenten. Binnenkort nodigen we drie leveranciers uit voor een presentatie. Het is een kunst en een uitdaging om het goede te kiezen!'

Selectie van cursusgevers

Ook wordt er gewerkt aan de selectie van medewerkers die hebben aangegeven iets te willen doen binnen de academie.
Monique: 'Tientallen mensen hebben gereageerd op onze oproep. Elke woensdag worden er gesprekken gehouden met een aantal van hen, om te bepalen wat ze kunnen doen, en of ze meteen van start kunnen of nog iets nodig hebben.'
Het is de bedoeling een *'train the trainers'*-aanbod te ontwikkelen van enkele bijeenkomsten, zodat trainers, coaches en procesbegeleiders volgens bepaalde standaarden werken. Want het aanbod moet kwaliteit hebben én het moet in een behoefte voorzien – die twee voorwaarden hoort het projectteam regelmatig terug tijdens netwerkbijeenkomsten.
Andere aandachtspunten zijn: een uniforme inkoopprocedure, het presenteren van het aanbod als content, de administratie van de aanmeldingen, en de logistiek: waar kunnen bijeenkomsten plaatsvinden? 'Er is veel *work in progress!*', lacht Evelien.

Voor OP'ers, OOP'ers en leidinggevenden

Monique benadrukt dat de CVO Academie er echt is voor álle medewerkers. 'We vinden het belangrijk dat iedereen iets kan halen of brengen bij de Academie, dus ook het onderwijsondersteunend personeel en leidinggevenden. Zo is de mindfulnesstraining in het eerste aanbod opengesteld voor iedereen, we starten een leernetwerk waarin OOP'ers elkaar kunnen ontmoeten en organiseren themabijeenkomsten voor het OOP.'
Ontmoeting is sowieso een belangrijke kernwaarde. 'We merken dat er behoefte is aan elkaar ontmoeten, uitwisseling en geïnspireerd worden', vertelt Evelien. 'Dat speelt zeker bij mensen die een bepaalde rol hebben in de school, zoals teamleiders. Zij willen elkaar vinden, over de schoolgrenzen heen. Het is mooi dat het netwerk zich via de Academie kan verbreden!'
Het aanbod van de CVO Academie zal een afwisseling zijn van fysieke en online activiteiten of een mix daarvan.

Schoolontwikkeling

In de toekomst wil de CVO Academie ook schoolontwikkeling aanjagen, door inbreng vanuit de programmalijn Onderwijs en Onderzoek uit het NPO-programma en de gefinancierde projecten van NPO GO! Fund Me. Er zullen ook professionele leergemeenschappen (PLG's) en werkplaatsen opgezet worden.
En de programmalijn ICT en Digitalisering gaat meedoen in de CVO Academie, in de vorm van trainingen digitale vaardigheden en het aanbieden van webinars over actuele onderwerpen.
De CVO Academie zal vooralsnog geen leergangen of trainingen aanbieden voor bepaalde functies of rollen – denk aan ondersteuningscoördinator – die al door andere partijen worden verzorgd en waar deelnemers en scholen tevreden over zijn.
Er is dus nog veel in ontwikkeling, en dat is ook wat Monique en Evelien benadrukken: 'Samen groeien is de slogan van de CVO Academie, maar dat is ook hoe we de weg ernaartoe beleven.'

(Anja de Zeeuw)

Slogan en logo

De slogan van de CVO Academie is: Samen groeien. Daarop geïnspireerd is het logo van de boom ontworpen.

CVO-visie

De oprichting van de CVO Academie hangt samen met de ambitie van CVO om een lerende organisatie te zijn[1] of steeds meer te worden. Het aanbod richt zich op professionele ontwikkeling, persoonlijke ontwikkeling en schoolontwikkeling. Door het Nationaal Programma Onderwijsachterstanden (NPO) kwam het oprichten van de CVO Academie in een stroomversnelling.

1 CVO-visie 'Onderwijs voor het leven', pagina 24.

Heb je vragen of opmerkingen? Wil je jezelf opgeven als trainer/coach of heb je een idee om je expertise te delen in een training, coachtraject of inspiratiesessie?
Mail dan naar: academie@cvo.nl.
Check hier het aanbod van de Academie op het medewerkersportaal:

Iedere CVO-school kent wel oud-leerlingen die min of meer landelijk bekend zijn. Lauri Stolk bijvoorbeeld, oud-leerling van Accent Praktijkonderwijs Hoogvliet, schrijft jeugdboeken en komt daarmee in de media, bijvoorbeeld in *Tijd voor Max* en in *AD Rotterdams Dagblad*.

Lauri Stolk als tiener

De (CVO)pen aan een oud-leerling

Lauri Stolk

'Boeken zijn voor mij de beste therapie'

'Toen ik in groep 8 zat, had ik veel zin in de middelbare school. Ik wilde naar het vmbo, maar daarvoor was mijn IQ te laag. Het werd dus een praktijkschool in Spijkenisse. Al snel bleek dat ik die school emotioneel niet aan kon. Mijn lijf was volwassen, maar in mijn hoofd was ik nog een kind. In de pauze liepen leerlingen van alle leeftijden rond. De oudere leerlingen vond ik eng omdat ze ouder waren. Dat zorgde bij mij voor stress. Sommige vakken, vooral lezen en schrijven, gingen erg goed, maar de praktijkvakken waren moeilijk. Toen de praktijkvakken in de tweede klas steeds ingewikkelder werden, ben ik naar een vso-school gegaan.

Die school was het ook niet voor mij. Na een tussenstop op een andere praktijkschool in Brielle, ben ik uiteindelijk in 2014 bij Accent Hoogvliet terechtgekomen. Op Accent had ik wel vrienden en heb ik mooie dingen beleefd. Maar het was ook een moeilijke tijd omdat ik niet weerbaar genoeg was. Ik voelde mij onveilig door het harde klimaat en het pestgedrag van medeleerlingen. Daardoor kwam ik niet tot leren. Inmiddels weet ik dat ik een zeer disharmonisch profiel heb: verbaal ben ik sterk, maar bij praktische vakken scoor ik op een zeer moeilijk lerend niveau. Dat was irritant en frustrerend.
Ik wilde dingen kunnen en mezelf ontwikkelen, maar dat lukte niet goed. Zonder dat ik het in de gaten had, vroeg ik te veel van mezelf. Praktijkonderwijs is voor mij gewoon niet haalbaar.

Aan bijna alle docenten van Accent heb ik goede herinneringen. Volgens mijn moeder was de zorgcoördinator, mevrouw Van Liempd, de eerste die mijn problemen werkelijk serieus nam. Mijn moeder is haar echt dankbaar! Dankzij haar is voor mij de juiste hulp gekomen, buiten Accent. Nu woon ik in een woongroep voor mensen met een licht verstandelijke beperking. Dit is voor mij een fijne plek.

Toen ik klein was, speelde ik altijd met knuffels. Ik verzon allerlei fantasieverhalen, mijn knuffels beleefden een hoop avonturen. In 2011 ben ik verhalen gaan schrijven en inmiddels heb ik al verschillende boeken gepubliceerd. Ze gaan niet helemaal over mijzelf, maar zijn wel gebaseerd op mijn leven en mijn ervaringen. Het schrijven van boeken helpt mij om mijn beperking beter te verwerken. Doordat je van een afstandje naar dingen kunt kijken, krijg je er meer grip op. Natuurlijk is het mooi meegenomen als andere jongeren ook iets hebben aan mijn boeken, maar dat is niet per se mijn doel. De boeken helpen mijzelf, boeken zijn voor mij de beste therapie.

'Lezen en schrijven gingen erg goed, maar de praktijk-vakken waren moeilijk'

Deze maand komt mijn eerste prentenboek uit: *Mijn mooiste Kerst ooit*. Ik wil van het stereotype af dat prentenboeken alleen voor kinderen zijn. Dit prentenboek is dus voor alle leeftijden. In 2021 werd mijn eerste roman gepubliceerd: *Tussen 3 werelden*. Als het goed is, verschijnt in mei mijn nieuwe roman. Maar nu eerst mijn prentenboek!'

Meer informatie: www.lauristolk.nl/blog/

(Karin van Breugel)

Maak kans op een boek

Wil je kans maken op een exemplaar van *Tussen 3 werelden*? Stuur dan een mailtje met je naam, school en adresgegevens naar cvopen@cvo.nl, o.v.v. 'Lezersactie CVOpen november'. De redactie verloot tien exemplaren onder de inzenders.

Column

Chris van den Berg

Chris van den Berg is conrector bovenbouw en leraar Duits van het Zuider Gymnasium en de Zuider gymnasiumbasisschool. Daarnaast is hij jurylid Excellente Scholen bij de Inspectie van het Onderwijs. Chris maakt verder deel uit van de stadsjury van CityLab010 van de gemeente Rotterdam. Hij laat in deze column zijn licht schijnen over het thema van dit nummer.

To the core of enrichment

Ik wandel over de campus van de University of Connecticut (UCONN), waar de studenten en professoren me tegemoet lopen in *hoodies* met het UCONN-logo. Het is een prachtige, gouden herfstdag, overal bomen gekleurd als een schilderspalet en rondrennende eekhoorntjes. Ik ben in deze idylle vanwege een studiereis over het *school wide enrichment model* (SEM)[1]. We bezoeken diverse scholen in New York en Connecticut en ontmoeten een van de eerste wetenschappers die begaafdheid onderzocht heeft: prof. dr. Joseph Renzulli.

In een college dat hij geeft gaat het over de integratie van *gifted education* in het reguliere onderwijs. Ongeacht niveau, schooltype of leeftijd: er kan altijd aandacht zijn voor de talenten van de leerling. In Renzulli's woorden ben je als docent liever geen *information giver* en wel een *guide on the side*. Als je de leerling leert de eigen talenten te ontwikkelen en leervragen te benoemen, kan de leerling vanuit de eigen identiteit voldoen aan wat je vraagt of zelfs meer dan dat. Wat een mooi moment is het voor mij om deze 86-jarige wetenschapper te spreken, die zich nog elke dag met hart en ziel inzet om het onderwijs wereldwijd te verbeteren.

De staat van het onderwijs in de Verenigde Staten is anders dan bij ons; wij werken veelal convergent, zij veelal divergent. Wij waarderen bescheidenheid, zij vieren elk succes. Wij hebben bijzonder onderwijs in de grondwet, zij spreken over *public*, *private* en *charter schools*. Het gedachtegoed aan weerszijden van de oceaan verschilt en toch klettert op beide kusten meer en meer – onder andere door de inspanningen van Renzulli – de gedachte neer dat een kind zich in zijn of haar toekomst toch vooral zelf moet kunnen redden. Anders geformuleerd: vanuit verbondenheid met de school en de omgeving en passend bij je competenties zo autonoom als mogelijk functioneren (vergelijk Deci & Ryan, Connell & Wellborn, Stevens).
Enrichment, verrijking, zelfontplooiing, is het meest effectief als we dat schoolbreed in- en uitademen.

Talent mag er zijn. En nog een persoonlijke noot: als de staat van het onderwijs nog niet altijd kansengelijkheid mogelijk maakt, laten we dan in elk geval ons uiterste best doen voor kansengelijkwaardigheid. Want elke kans is een verrijking.

Chris van den Berg (links) samen met Joseph Renzulli in Connecticut.

Voor belangstellenden naar het onderzoek tijdens de studiereis en het *school wide enrichment model*: op 13 april 2023 houden de deelnemers samen met Koers VO en PPO Rotterdam een conferentie in Ahoy. Voor meer informatie mag je altijd contact met mij opnemen.
E-mail: c.k.van.den.berg@zuidergymnasium.nl

1 schoolbrede verrijkingsmodel

Een kijkje op ...
de CVO jaaropening

Op donderdag 15 september vond de jaaropening van CVO plaats. Na twee jaar een digitale jaaropening vanwege corona kon deze eindelijk weer *live* plaatsvinden. Dit keer was de organisatie in handen van het Comenius College, de bijeenkomst werd gehouden aan de Lijstersingel in Capelle aan den IJssel.

De jaaropening stond in het teken van het thema 'ontmoeting'. Er was een prachtig programma in elkaar gezet, waarbij het mogelijk was om elkaar te spreken tijdens een hapje en een drankje en samen te werken bij inspirerende workshops.

Als begin van de jaaropening droeg Eric Dekker, algemeen directeur van Comenius College, een mooi gedicht voor.

Ontmoeten
Waar ogen elkaar vinden
En oren open gaan
Waar handen elkaar grijpen
En woorden bruggen slaan
Waar mensen elkaar raken
Daar kan iets moois ontstaan

(Bron: niet bekend)

Na de opening sprak Marc Mittelmeijer, voorzitter van de raad van bestuur, zijn blijdschap uit over het feit dat de traditie van de CVO-jaaropeningen op een CVO-school weer kon worden voortgezet na twee jaar afwezigheid.
Marc spoorde CVO'ers verder aan om vooral met elkaar te verbinden. Marc: 'Ontmoeten bestaat voor mij uit contact maken, nieuwsgierig zijn naar de ander, verbinden om betekenis te geven aan het feit dat je elkaar ontmoet.'

Vanaf 16.00 uur begonnen vijf uiteenlopende workshops, waarvoor de bezoekers zich bij binnenkomst konden inschrijven.

Bij de workshop 'Geef jouw Ikigai kleur' ontdekten de deelnemers het Japanse geheim voor een lang en gelukkig leven. In deze workshop konden zij hun passie, missie, beroep en roeping creatief in beeld brengen om de eigen *Ikigai* (Japans voor: een reden voor je bestaan) te vinden.

Voor de bakfanaten was er de workshop 'Koekje erbij?'. Hier werden diverse lekkernijen gebakken, die de bakkers samen opaten onder het genot van een zelfgemaakte mocktail, een kop thee of koffie.

De workshop 'Mooie boules' leerde de deelnemers alle *tips and tricks* voor het *jeu de boules*-spel. Uiteraard werd er later gestreden voor de winst tijdens een echte wedstrijd *pétanque*.

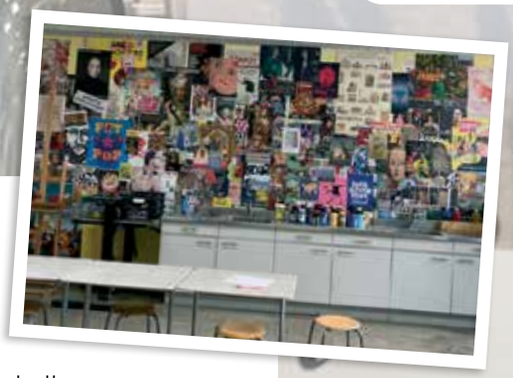

Het doel van de workshop 'Verbinden door middel van kunst' was om via een meesterwerk elkaar te ontmoeten en te verbinden. Dat leverde verrassende inzichten op.

Bij de workshop 'Emmer op z'n kop' konden de deelnemers zich met *rhythm-sticks* uitleven op een emmer. Om te voorkomen dat de spreekwoordelijke emmer overstroomt is het soms goed om even lekker iets anders te doen. Met elkaar werden er allerlei ritmes gespeeld door naar elkaar te luisteren, elkaar te volgen en ruimte te gunnen.

De workshop 'WERK(elijk) GELUK(kig)' gaf inzicht hoe het werkgeluk vergroot kan worden door principes uit de positieve psychologie toe te passen en een aantal praktische geluksstrategieën te gebruiken.

De CVO-jaaropening was een inspirerende en vooral ontspannen middag, die werd afgesloten met een heerlijk dinerbuffet.

Dit merken CVO-scholen elke dag

Welzijn van leerlingen onder druk

Sinds april 2021 heeft CVO verschillende kennismakelaars. Zij begeleiden het NPO-proces en krijgen daardoor veel informatie over leerlingen, onder andere over hun sociaal-emotioneel welzijn. Hoe is het daarmee gesteld?

Danny Weeda, afdelingsleider op Penta Bahûrim en kennismakelaar van Scholengroep Penta, zegt dat veel leerlingen beschadigd uit de coronapandemie zijn gekomen. 'Toen ze eindelijk weer naar school mochten, zagen we ander gedrag dan voorheen. De leerlingen waren drukker, de dynamiek in de klas was lastig, de hiërarchie moest eigenlijk weer opnieuw bepaald worden. Leerlingen waren sneller geprikkeld, er waren meer akkefietjes, kleine dingetjes werden heel groot gemaakt. Veel collega's zeiden: "Ik weet niet wat er aan de hand is. De leerlingen zijn niet zozeer ongemotiveerd of lui, maar ze staan gewoon niet 'aan'. Ik kan praten wat ik wil, maar ik bereik ze niet."'

Voor Kees de Groot, afdelingsleider en kennismakelaar op het Marnix Gymnasium, is dit herkenbaar: 'Ook wij merkten dat de leerlingen niet aan stonden. Ze moesten echt weer in het schoolritme komen en leren om school prioriteit te geven. Door het afstandsonderwijs was er een soort passiviteit ingeslopen.'

Danny Weeda

→ *'Een dagje schaatsen, klimmen in het Kralingse Bos, dat soort dingen. Is dat spannend? Nee, maar het draagt bij aan de positieve groepsvorming'*

Grote zorgen

In de media wordt bericht over jongeren die depressief zijn of soms zelfs zelfmoordgedachten hebben. Danny: 'We zien een toenemende groep kinderen met een bepaalde vorm van neerslachtigheid, angst, paniekaanvallen en depressies.
Het zorgteam en het schoolmaatschappelijk werk zetten zich met man en macht in voor deze leerlingen. Iedereen die iets kan doen, draait overuren. Maar soms ontbreekt de expertise en heb je specialisten van buiten nodig. Daar stuit je vervolgens op gigantische wachtlijsten. Ik vind dat schandalig. Met zulke wachtlijsten weet je als school: ik heb hier een kind dat misschien wel een jaar lang niet kan presteren. Daar maak ik me grote zorgen over.'

Positieve groepsvorming

Op het Marnix Gymnasium is het niet anders. Om de leerlingen beter te kunnen helpen, werd vorig jaar het zorgteam uitgebreid. Kees: 'Deze collega's hebben het drukker dan ooit, maar zij richten zich natuurlijk slechts op een klein deel van de leerlingen. Voor de grote groep leerlingen proberen we leuke dingen te organiseren, in de les en buiten de les.
Een dagje schaatsen, klimmen in het Kralingse Bos, dat soort dingen. Is dat spannend? Nee, maar de kinderen vinden het wel fantastisch.

Kees de Groot

Het is een stukje ontspanning en draagt bij aan de positieve groepsvorming. Die ontmoeting hebben ze misschien wel het meest gemist. Dat is ook waarom ze vorig jaar weer zo graag naar school wilden. Niet voor de lessen, maar voor elkaar!'

→ *'De leerlingen staan gewoon niet 'aan', ik bereik ze niet'*

Mentale weerbaarheid

'Ook alle Penta-scholen organiseren dit soort sociale en vormende activiteiten', vult Danny aan. 'Daarnaast investeren we in socialevaardigheidstrainingen en andere trainingen om leerlingen mentaal sterker te maken. Dat hebben ze nodig, want het is nog niet klaar. De coronapandemie ligt dan misschien wel achter ons, maar nu hebben we Oekraïne, de energiecrisis en toenemende armoede in gezinnen.
De context verandert, maar nog steeds zitten veel leerlingen – en collega's – niet lekker in hun vel.'

[Karin van Breugel]

Links: Bas van Hamburg, rechts: Eric Dekker

‘Sterk merk’ toegevoegd aan Comenius College

‘De Meerpaal blijft gewoon zichzelf’

Sinds 1 augustus 2022 hoort De Meerpaal bij het Comenius College. Algemeen directeur Eric Dekker van Comenius en Bas van Hamburg, directeur van De Meerpaal, vertellen wat deze samenvoeging voor hun scholen betekent.

De reden voor het samengaan is pragmatisch, vertelt Bas van Hamburg. ‘De Meerpaal hoorde eerst bij Calvijn en daarna bij Portus; allebei scholengroepen op Zuid. Wij zaten prima bij Portus, maar voor ons als school in Rotterdam-Oosterflank ligt het meer voor de hand om aan te sluiten bij het Comenius College met zijn scholen ten oosten van Rotterdam.’ Beide partijen kenden elkaar een beetje, maar daar kwam snel verandering in. Begin september zat Bas tijdens een tweedaagse ‘op de hei’ met de directie van Comenius. Eric: ‘We hebben het onder andere gehad over onze persoonlijke drijfveren, zoals de reden waarom we het onderwijs zijn ingegaan. Dan leer je elkaar snel beter kennen.’ Inmiddels participeren ook de zorgcoördinatoren en andere Meerpaal-medewerkers in eigen overleggen met hun Comeniuscollega’s. Volgens Bas heeft de samenvoeging geen onrust teweeggebracht op De Meerpaal. ‘Voor ons was meteen duidelijk dat wij onszelf konden blijven. Dat heeft de overgang makkelijker gemaakt. Ik voel me hier absoluut thuis.’

Identiteit overeind houden

Een belangrijk aandachtspunt bij de samenvoeging was de identiteit van De Meerpaal als school voor leerwegondersteunend onderwijs (lwoo). Bas: ‘We willen natuurlijk niet dat ouders het idee krijgen dat we ineens een andere school zijn geworden.’ Eric: ‘De Meerpaal is een goede school en een sterk merk, daar moet je zuinig op zijn. De namen van al onze scholen beginnen met ‘Comenius’, maar we hebben bewust besloten om dat bij De Meerpaal niet te doen. De Meerpaal blijft De Meerpaal. Dat past ook bij onze besturingsfilosofie: onze scholen mogen hun eigen ruimte innemen.’

De Meerpaal heeft nooit veel energie in werving gestoken. De leerlingen, die uit de hele regio komen, stromen doorgaans ‘vanzelf’ binnen met een advies voor leerwegondersteunend onderwijs van de basisschool. Toch heeft de school zich op het punt van werving inmiddels laten inspireren door de collega’s van Comenius: terwijl wij elkaar spreken, beleeft De Meerpaal haar eerste open dag ooit.

Samen begroten

Bas vindt de samenwerking ‘verrijkend’: ‘Je ziet bij elkaar andere manieren van werken.’ Zo gaat De Meerpaal nu ook ‘samen begroten’, een werkwijze die Comenius sinds 2020 toepast. Daarbij werken directeuren en de Shared Service Organisatie (SSO) van CVO samen toe naar een begroting, waarbij niet vanuit geld, maar vanuit doelen wordt geredeneerd en de ideeën en behoeften van de locatie(s) centraal staan. Bas noemt nog een voorbeeld: ‘De Comeniusscholen hebben allemaal een thema: Young & Strong, Dalton, noem maar op. Wij onderscheiden ons natuurlijk al met ons leerwegondersteunend onderwijs, maar ik sluit niet uit dat ik met mijn team ook eens ga nadenken over een thema.’
Ook Comenius doet nieuwe ideeën op. Zo is De Meerpaal deelnemer aan de Opleidingsschool Rotterdam (OSR). Comenius was dat tot 2012 en heeft besloten om dit traject weer op te pakken.

Extra begeleiding naar diploma

Eric vindt ook de pedagogische aanpak van De Meerpaal ‘inspirerend’. Bas licht toe: ‘We nemen onze leerlingen mee naar het diploma, waarbij we de nodige extra begeleiding geven: we ondersteunen hen bij hun persoonlijke en cognitieve ontwikkeling.’ De twee directeuren delen ten slotte graag een compliment uit. ‘Op een paar losse eindjes na is de samenvoeging rond, maar het is best een ingewikkeld proces omdat De Meerpaal ook een nieuw BRIN-nummer heeft gekregen. De Shared Service Organisatie heeft ons veel zorgen uit handen genomen en fantastisch werk geleverd.’

(Marijke Nijboer)

Promotieonderzoek Raaf Cornelisse naar persoonsvorming

‘Laten we leerlingen zichzelf zijn?’

Kwalificatie, socialisatie en subjectificatie (persoonsvorming). Wie kent niet de drie onderwijsdomeinen die pedagogiekhoogleraar Gert Biesta onderscheidt? Ze komen in veel publicaties en presentaties voor binnen onderwijsland.

Kwalificatie gaat over kennis en vaardigheden, socialisatie gaat over vorming in normen en waarden, tradities en praktijken, maar wat is subjectificatie? En hoe kun je als docent constateren of die is gelukt? Deze vragen wil Raaf Cornelisse, docent levensbeschouwing op het Marnix Gymnasium en ook tijdelijk filosofiedocent op Melanchthon Schiebroek, beantwoorden in zijn promotieonderzoek.

Klaar voor de start

Raaf heeft drie jaar aan zijn onderzoeksopzet gewerkt; die is nu gereed. Het afgelopen jaar heeft hij cursussen voor beginnende promovendi gevolgd en een begin gemaakt met het eerste deel van het onderzoek. Voor een vervolg is het wachten nog op financiering van dit onderzoek, door NPO GO! Fund Me van CVO of door de overheid, in de vorm van een promotiebeurs. Dankzij zo’n faciliteit krijgt Raaf meer tijd voor het uitvoeren van het onderzoek. Hij kijkt daarnaar uit, want hij houdt van studeren – eerder voltooide hij de master Onderwijswetenschappen aan de Open Universiteit – en onderzoeken.

Vier artikelen

Raafs plan is om te promoveren op vier wetenschappelijke artikelen die hij aanbiedt aan gerenommeerde Engelstalige peer reviewed tijdschriften. Zijn promotietraject vindt plaats aan de Open Universiteit; zijn promotor is prof.dr. Desirée Joosten-ten Brinke. Raaf vertelt waarover de artikelen zullen gaan. ‘In het eerste artikel wil ik beschrijven wat subjectificatie is volgens Biesta. Ik ben van plan daarin ook de ontwikkeling in zijn denken op dit terrein te laten zien. Ook zal ik nagaan hoe de relatie tussen subjectificatie en onderwijs wordt gelegd in de internationale vakliteratuur. Dit artikel moet eind van dit kalenderjaar klaar zijn.

Het tweede artikel gaat over de invulling van subjectificatie. Daarvoor wil ik een groep collega’s godsdienst en levensbeschouwing en een groep lerarenopleiders op elkaar laten reageren.

In het derde artikel staat het ontwerpen van een model voor subjectificatie centraal. Op welke vaardigheden van leerlingen kun je letten, en hoe toets je de groei van leerlingen bij het toepassen van deze vaardigheden? Voor het ontwerpen van een instrument volg ik de onderzoeksmethode van Educational Design Research, waarbij deelnemers telkens in iteratieve cirkels hun uitkomst verbeteren. Het vierde artikel gaat over testen van het instrument subjectificatie, of het geschikt is te evalueren of het doel van subjectificatie ook is behaald.’Aan welke tijdschriften Raaf de artikelen wil aanbieden, zal hij nog uitzoeken.

Brede invulling levensbeschouwing

Raafs onderzoek past volgens hem binnen het schoolvak godsdienst/levensbeschouwing. 'Dit is als vak steeds breder geworden. Het gaat niet meer om vragen die godsdiensten aan je stellen, maar wel om wie jij bent en hoe je tegen het leven en tegen anderen aankijkt. Hoe je subject bent komt zeker aan de orde binnen het vak.'

→ *Persoonsvorming is geen talentontwikkeling*

Mogelijkheden in kunstonderwijs

De winst van Raafs onderzoek voor de leerlingen kan worden dat ze – meer, beter – subject leren zijn. 'Dat ze laten zien wie ze echt zijn, in plaats van wie ze volgens ons moeten zijn. Het gaat er trouwens bij subjectificatie meer om hóe je bent, dus wat je doet met alles wat je geleerd hebt, dan wíe je bent. Het subject-zijn is een antwoord op het appèl dat op jou gedaan wordt door de ander of Ander vanuit de wereld. De uitkomst van toetsen, zoals evalueren, kan zijn "dat het sommige leerlingen lukt om subject te zijn", of "dat ze nog meer ruimte nodig hebben om subject te zijn". Volgens Raaf is persoonsvorming geen talentontwikkeling, want dat komt neer op meedoen aan bepaalde programma's, 'maar dat is allemaal socialisatie'. Persoonsvorming is dat leerlingen authentiek zichzelf durven zijn. Raaf weet dat Biesta in kunstonderwijs mogelijkheden ziet voor subjectificatie. 'Maar hij waarschuwt dat je het niet in bijzondere vormen moet zoeken. Subjectificatie moet je overal in terugzien, het is de basis voor de andere domeinen, kwalificatie en socialisatie.' Overigens stelt het invullen van subjectificatie ook eisen aan leraren: 'Durven wij zelf wel subject te zijn? Lukt dit ons voldoende?'

Hulp van CVO-collega's

Raaf hoopt dat collega's van andere CVO-scholen hem willen helpen bij zijn onderzoek, door in een groep mee te denken over de vaardigheden die bij persoonsvorming nodig zijn en te assisteren met het testen van het instrument. Als voorbeeld van vaardigheden waarin leerlingen kunnen groeien noemt hij: kritisch denken, zelfreflectie en ontvankelijk zijn voor je omgeving. Hij is benieuwd met welke vaardigheden collega's komen.

Een handjevol CVO-collega's reageerde op de uitnodiging van Raaf, maar hij hoopt dat dit er meer worden. Het liefst zou hij van elke scholengroep minstens één vertegenwoordiger begroeten. Hij vult aan: 'Mochten er trouwens collega's die andere schoolvakken geven bezig zijn met persoonsvorming, dan zijn die ook welkom in het meedenkgroepje.'

Vertaling voor vmbo-scholen

Raaf heeft tot nu toe alleen collega's van havo-/vwo-scholen per mail benaderd, omdat hij onderwijs op havo-/vwo-scholen uit eigen ervaring kent. Als het model er eenmaal is, en het is voldoende getest, dan wil hij het vertalen naar een model voor vmbo-scholen.

(Anja de Zeeuw)

Personalia

Rody Dubbelman is op 1 augustus gestart als vestigingsdirecteur van Accent Praktijkonderwijs Centrum. Hiervoor heeft hij gewerkt als teamleider op de Hans Petrischool voor praktijkonderwijs in Dordrecht.

Ella Noordhoek is sinds 1 augustus directeur bedrijfsvoering bij Accent. Ella heeft ervaring met ondersteuning en bedrijfsvoering in het hoger onderwijs, de laatste jaren als directeur van een ondersteunende dienst bij Hogeschool Leiden.

Sandra Wennekendonk is op 1 augustus begonnen als vestigingsdirecteur bij Accent VSO Op Zuid. De laatste twintig jaar heeft Sandra in diverse functies in het primair onderwijs gewerkt, waarvan een groot deel als teamleider.

Jorrit de Grutter is sinds mei teamleider op Comenius Dalton Rotterdam. Hiervoor was Jorrit acht jaar docent (bedrijfs-) economie en de afgelopen jaren leerjaarcoördinator van de havo bovenbouw op het Groene Hart Lyceum in Alphen aan den Rijn.

Bas Pellikaan is vorig schooljaar gestart als teamleider van de afdeling Veelzijdig Vakkundig op het Comenius Beroepsonderwijs Capelle. Hiervoor was hij teamleider op Comenius Rotterdam. Bas werkt sinds 1999 voor Comenius.

Drs. Judith Huijskens is na de zomervakantie begonnen als directeur bedrijfsvoering op het Marnix Gymnasium. Daarvoor heeft zij 22 jaar gewerkt op het Stanislascollege Pijnacker als docent, teamleider en conrector.

Op 1 januari is Dianne van den Berg begonnen als vestigingsdirecteur van Melanchthon Business School. Voor haar benoeming was Dianne vijf jaar vestigingsdirecteur van Accent Praktijkonderwijs Centrum.

Cees van Dijk is per 1 augustus 2022 directeur van Penta Scala Rietvelden. Cees is sinds 2001 werkzaam binnen de Scholengroep Penta en sinds 2015 conrector onderwijs op de vestiging Scala Rietvelden.

Remzi Boersma is op 1 april gestart als afdelingsleider bedrijfsvoering op Portus Farelcollege. Hij was daar coördinator beroepsgerichte vakken en docent Dienstverlening en Producten (D&P) en economie.

Sinds 1 februari is Frank Kouwenhoven adjunct-directeur leerlingzaken/onderwijs op Portus Groene Hart in Barendrecht. Frank - begonnen als docent biologie - was tot en met januari teamleider op het Insula College in Dordrecht.

Leander Pel is per 1 augustus benoemd als conrector klas 2 en 3 op het Zuider Gymnasium. Leander, al ruim acht jaar werkzaam op de school, is tevens docent geschiedenis en leerjaarcoördinator. Hij zal deze taken ook blijven vervullen.

Dimitri Verschoor is per 1 augustus lid algemene directie van het Zuider Gymnasium met de portefeuille bedrijfsvoering. Hij combineert deze functie met die van projectleider bij SSO ICT. Dimitri was manager SSO ICT Techniek & Dienstverlening.

Ria van der Poel, kantinemedewerker Portus Farelcollege

‘Alle leerlingen zijn aardig!’

Ria van der Poel is al bijna twee decennia kantinemedewerker op Portus Farelcollege. Over haar werk zegt ze: ‘Ik kan met al mijn collega’s goed opschieten, maar de kinderen zijn het belangrijkste van mijn job!’

Ria maakte in 1993 haar entree op een voorloper van Portus Farelcollege. Tien jaar werkte ze als schoonmaakster. Daar had ze plezier in, maar stiekem vond ze de kantine ook wel erg leuk. ‘Ik heb vroeger bij een bakker gewerkt en daar maakte ik de lekkerste broodjes. Ik dacht: dat kan ik in de kantine ook doen!’ Haar collega dacht er precies zo over. Na een gesprek met hun directeur was het snel geregeld: er werd afscheid genomen van het externe bedrijf dat de kantine beheerde, Ria en haar collega kregen de vrije hand.

Themabroodjes

‘We maken alle broodjes zelf’, zegt Ria trots. ‘Het afbakken en beleggen gaat de hele dag door. Tegen half negen komen de eerste leerlingen binnen voor een ontbijtje. Samen met Shadi en Irene stoppen we pas aan het eind van de grote pauze. We hebben veel verschillende soorten broodjes en verzinnen ook vaak iets nieuws, bijvoorbeeld bij een voetbaltoernooi, de week van de Franse taal of Valentijnsdag. Natuurlijk zijn er ook salades, (vegetarische) ovensnacks en niet te vergeten onze halal-producten.’

Corona was een drama

Het contact met de leerlingen vindt Ria het allerleukste dat er is. ‘Ze zijn allemaal aardig!’, zegt ze. Ria’s geheim? ‘Ik denk dat het belangrijk is dat je je een beetje kunt verplaatsen in de leerlingen, ook als ze soms ondeugend zijn. Een ondeugend kind is nog geen rotkind. Zelf was ik vroeger ook ondeugend op school, maar ik deed bijvoorbeeld ook boodschappen voor de buurvrouw en andere aardige dingen. Bij onze leerlingen is dat niet anders. Daar ben ik van overtuigd.’

Tijdens corona werkte Ria in de noodopvang op school. ‘Corona was voor niemand leuk, maar voor de jeugd was het een drama. Bij de noodopvang zorgde ik voor de koffie en thee en af en toe iets lekkers erbij. Je moet het een beetje leuk maken, hè? Dat doe ik trouwens niet alleen voor de kinderen, maar voor iedereen. Of je nou de directeur of de schoonmaker bent.’

Uit de running

Ria is echt een mensen-mens, haar werk is ongelooflijk belangrijk voor haar. Ze vindt het dan ook vreselijk dat ze al sinds februari thuis zit. Bij toeval werd een hartprobleem ontdekt, waaraan ze de afgelopen zomer geopereerd is. Als ze voldoende hersteld is, volgt ook nog een heupoperatie. Mei volgend jaar bereikt Ria de pensioengerechtigde leeftijd. Hopelijk is ze dan weer helemaal op de been. Eén ding is duidelijk: ‘Ook na mijn pensioen ga ik niet thuis zitten. Het liefst ga ik hier op school vrijwilligerswerk doen, want ik wil echt niet weg ...’

(Karin van Breugel)

De CVO-scholen

Accent

- Accent Praktijkonderwijs Capelle
- Accent Praktijkonderwijs Centrum
- Accent Praktijkonderwijs Delfshaven
- Accent Praktijkonderwijs Hoogvliet
- Accent VSO Op Noord
- Accent VSO Op Zuid
- Accent Avondscholen

Comenius College

- Comenius Mavo Capelle
- Comenius Lyceum Capelle
- Comenius Beroepsonderwijs Capelle
- Comenius College Krimpen
- Comenius College Nieuwerkerk
- Comenius Dalton Rotterdam
- De Meerpaal

Marnix Gymnasium

CSG Melanchthon

- Melanchthon Bergschenhoek
- Melanchthon Berkroden
- Melanchthon De Blesewic
- Melanchthon Business School
- Melanchthon Kralingen
- Melanchthon Mavo Schiebroek
- Melanchthon Schiebroek
- Melanchthon Wilgenplaslaan

Scholengroep PENTA

- Penta Bahûrim
- Penta Charles de Foucauld
- Penta Hoogvliet
- Penta Jacob van Liesveldt
- Penta De Oude Maas
- Penta Scala Molenwatering
- Penta Scala Rietvelden
- Penta Rozenburg

Portus scholengroep

- Portus CBSplus
- Portus Farelcollege
- Portus Juliana
- Portus Groene Hart
- Portus Zuidermavo-havo

Zuider Gymnasium

Samenwerkingsscholen CVO en OZHW

- Focus Beroepsacademie
- Máximacollege

Ga voor de contactgegevens naar de website van de scholen of naar cvo.nl

CVO

CVO omvat zeven scholen(groepen) voor voortgezet onderwijs. Deze scholengroepen hebben vestigingen op zo'n 40 verschillende locaties, met een sterke concentratie in Rotterdam.
De meeste CVO-scholen zijn brede scholengemeenschappen met meerdere vestigingen. Ze verzorgen onderwijs op alle niveaus.
Met zo'n 21.000 leerlingen behoren we tot de grotere schoolbesturen van Nederland. CVO is werkgever voor ongeveer 2.350 medewerkers.
De scholen van CVO doen er alles aan om onze leerlingen succesvol te laten worden. Vanuit een open christelijke inspiratie bieden we jonge mensen stimulerend voortgezet onderwijs én een brede vorming, waarbij we rekening houden met ieders individuele mogelijkheden en kwaliteiten.

Meer informatie: www.cvo.nl

CVO Beleidsstaf en Shared Service Organisatie (SSO)

CVO heeft een eigen ondersteuningsorganisatie waar ongeveer honderd mensen werken. Deze ondersteuningsorganisatie bestaat uit de CVO Beleidsstaf (directe medewerkers raad van bestuur) en de Shared Service Organisatie (SSO). De medewerkers van de SSO ondersteunen de scholen van CVO op het gebied van ICT, human resources, huisvesting & facilitair, financiën, inkoop, subsidiecoördinatie en juridische zaken.

Visie

De CVO-visie 2019-2024 'Onderwijs voor het leven' bestaat uit vijf pijlers:

1. Goed onderwijs voor het leven
2. Vernieuwend onderwijs, bij de tijd
3. Inclusieve identiteit: ontmoeting
4. Professioneel en lerend
5. Met plezier samen sterk

De visie inspireert en geeft de ambities aan van CVO. Scholen vertalen de visie naar eigen doelen en resultaten die passen bij de school. Zo blijft er ruimte voor de diversiteit aan scholen binnen CVO.

De integrale tekst van de CVO-visie is te vinden op www.cvo.nl

Alle auteursrechten en andere rechten van intellectuele eigendom op alle artikelen, teksten, foto's, afbeeldingen en materialen die zijn opgenomen in CVOpen zijn eigendom van de Vereniging voor Christelijk Voortgezet Onderwijs te Rotterdam en omgeving (CVO) of zijn opgenomen met toestemming van de eigenaar, tenzij uitdrukkelijk een andere bron wordt vermeld. Geen enkel artikel, tekst, foto, afbeelding mag worden veranderd of worden opgenomen in enig ander werk of andere publicatie, behoudens voor zover de overname geschiedt ten behoeve van persoonlijke en niet-commerciële doeleinden met vermelding van de bron.

CVO
Henegouwerplein 14
3021 PM Rotterdam
Postbus 2152
3000 CD Rotterdam

T [010] 217 13 99

www.cvo.nl

Vereniging voor Christelijk Voortgezet Onderwijs te Rotterdam en omgeving

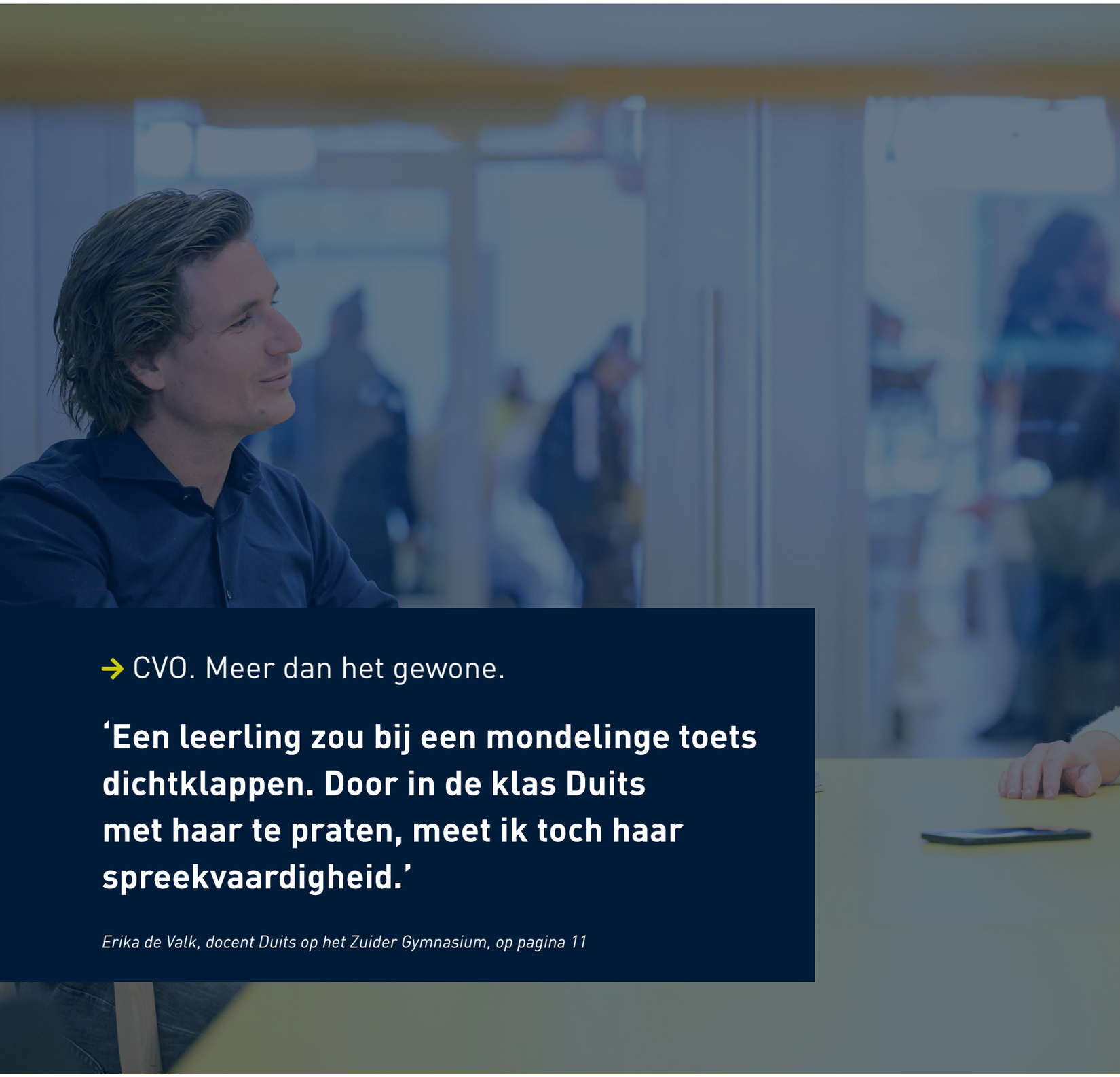

→ CVO. Meer dan het gewone.

‘Een leerling zou bij een mondelinge toets dichtklappen. Door in de klas Duits met haar te praten, meet ik toch haar spreekvaardigheid.’

Erika de Valk, docent Duits op het Zuider Gymnasium, op pagina 11